

TÜRKİYE-ERMENİSTAN NORMALLEŞME SÜRECİ VE İSTANBUL ERMENİ PATRİKHANESİ

AVİM

Türkiyenin Ermeni topluluğunda tartışmalara sahne olan bir sürecin ardından 2019 yılında II. Sahak Maşalyan yeni İstanbul Ermeni Patriği (Türkiye Ermenileri Patriği) olarak seçilmiştir. Din kariyeri boyunca dengeli bir kişiliğe sahip olduğunu ortaya koyan ve olumlu bir profil çizen Maşalyan, patrik seçildikten sonra da yapıcı tutumuna devam edeceğine işaret eden açıklamalar yapmıştır.[1] Maşalyan, Türk Ermeni topluluğunun yeniden yapılanmaya ihtiyacı olduğunu ve bu yönde çalışmalar yürüteceğini belirtmiştir.

Türkiye Cumhuriyetinin temel belgesi olan 1923 Lozan Barış Antlaşmasının çizdiği çerçeve bağlamında bir Türk kamu kurumu olan İstanbul Ermeni Patrikhanesinin kökenleri Osmanlı Devletinin ilk yıllarına dayanmaktadır. Osmanlı dönemindeki millet sisteminde Osmanlı tebaası olan Ermenileri temsil etmekle yetkili olan Patrikhanenin, Cumhuriyet dönemindeki ise görevi sadece Ortodoks Ermeni kökenli vatandaşların dini ihtiyaçlarını karşılamak ve manevi meselelerde önderlik yapmakla sınırlı tutulmuştur. Bir Türk kamu kurumu olan İstanbul Ermeni Patrikhanesinden Türkiye Cumhuriyeti devletinin ve toplumunun çıkarlarını gözeterek hareket etmesi beklenir. Ancak Patrik II. Sahakın son dönemdeki bazı davranışlarının Türkiye-Ermenistan normalleşmesi çerçevesinde soru işaretleri yaratmaya başladığı söylenebilir.

Bu davranışlara örneklerden biri Patriğin düzenli olarak Ermenistanda bulunan Eçmiadzin Ermeni Katolikosluğu tarafından düzenlenen Yüksek Ruhani Konsey isimli üst düzey dini toplantılara katılması olmuştur.[2] Eçmiadzin Ermeni Katolikosluğu ve İstanbul Ermeni Patrikhanesi, Ermeni Apostolik Kilisesinin dört idare merkezinden ikisidir. Söz konusu merkezlerin idari bağımsızlıkları vardır, yani bir merkezin diğerine müdahale etme yetkisi yoktur. Eçmiadzin Katolikosluğu kıdem olarak önde olsa da, İstanbul Patrikhanesi Osmanlı Devletinin gücü sayesinde asırlar boyunca Ermenilerin dini dünyasında başat konuma sahip olmuştur. Kilise içi dayanışma ve kilise kıdem hiyerarşisine saygı çerçevesinde II. Sahakın Eçmiadzin toplantılarına katılması normal karşılanabilir. Ancak İstanbul Patrikhanesinin tarihi prestijli konumu, Eçmiadzin Ermeni Katolikosu II. Karekinin bilinen Türk ve Türkiye karşıtlığı, Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin normalleşmesine karşı çıkması ve Türkiyeyle normalleşme sürecini yürütmeye çalışan Nikol Paşinyan hükümetine karşı başat muhalif unsurlardan biri haline gelmesi denklemi değiştirmektedir. Bu unsurlar dikkate alındığında II. Sahakın Türkiyenin çıkarlarını gözeterek Eçmiadzin ile ilişkilerinde bir mesafe koruması beklenirdi.

Patrik II. Sahakın soru işaretleri yaratan bir diğer davranışı, Paşinyan-II. Karekin mücadelesinde taraf seçerek II. Karekinin yanında yer almasıdır. Ermenistanda Paşinyan Türkiye ve Azerbaycan ile işbirliği ve barış tesis etmek isteyen reformcu kanadı, II. Karekin ise Karabağda ayrılıkçılığı sonsuza dek destekleyen ve soykırım söylemi propagandasını dış politika aracı olarak kullanmak isteyen revanşist kanadı temsil etmektedir. II. Karekin yaptığı muhalefetle artık bir din görevlisinin çok ötesine geçmiş, Katolikos olarak önderliğini ettiği Apostolik Kiliseyi neredeyse Ermenistanın ana muhalefet partisi haline getirmiştir. Paşinyanın kendisine yönelttiği eleştirilerin üslubu aşırı ve uygunsuz olsa da içeriğini paylaşan pek çok insan vardır.[3] II. Karekinin bir din görevlisinden ziyade siyasetçi gibi davrandığı, kilise içinde ve dışında çeşitli usulsüzlüklere dahil olduğu ve çalışanlarına kötü muamele yapan bir kişiliğe sahip olduğu çok uzun zamandır tartışılan konulardır. II. Sahak ise yaptığı açıklamalarla Ermeni Apostolik Kilisenin diğer üç önderi ile birlikte Paşinyan hükümetine karşı ortak bir cephede yer aldığına işaret etmiştir.[4] Elbette II. Sahakın bunu yapmasının temel sebebi II. Karekinin görüşlerine destek vermek değil, II. Karekin üzerinden Ermeni Apostolik Kilisesine topyekûn saldırı yapıldığını düşünmesi ve bunu kabul edilemez bulmasıdır. Ancak bunu yaparak II. Karekinin Türkiyeye olan düşmanca yaklaşımını ve sorunlu kişiliğini görmezden gelmiş, adının II. Karekinle beraber anılması riskini yaratmıştır.

Dahası, Paşinyan Haziran 2025te Türkiyeyi ziyaret ettiği ve Türk Ermeni topluluğu temsilcileri ile buluştuğu sırada kendisine refakat etmesi için hiçbir din görevlisini göndermemiş (II. Sahak bu sırada yurtdışındaydı) ve Patrikhane binasını kapalı tutmuştur. II. Sahak sonrasında yaptığı açıklamada Paşinyan hükümetinin protokole uymadığını ve gerekli düzenlemeleri önceden yapmadığını belirtmiş, ayrıca hiçbir din görevlisinin refakat etmeye göndermeyerek Paşinyanı Kilise-karşıtı tutumu için sessizce protesto ettiğini ifade etmiştir.[5] II. Sahak bunu yaparak kibarca Paşinyanı eleştirdiğini düşünse de, mensubu olduğu Türk devleti açısından bir yabancı devletin başbakanın ülkeye yaptığı ve sembolik değeri yüksek olan bir ziyaret sırasında hoş olmayan bir görüntünün oluşmasına sebep olmuştur.

Tüm bunlar ışığında II. Sahak son olarak Ermenistandan gelen basın mensuplarına Türkiye-Ermenistan normalleşme süreciyle ilgili açıklamalarda bulunmuş, Türk Ermeni topluluğunun sözcülüğünü üstlenerek, topluluğun bu sürece tam destek verdiğini ifade etmiştir.[6] II. Sahakın bu açıklamaları iyi niyetle yaptığı ortadadır, ancak açıklamalarını kime yaptığını dikkate pek almamış gibi gözükmektedir. Ermenistan basını mensupları bir asırdan fazladır soykırım söylemi propagandasına, Soğuk Savaş döneminde on yıllarca süren Batılı Türkiye karşıtı Sovyet propagandasına ve Karabağ ayrılıkçılığını desteklemiş eski Ermenistan yönetimlerinin propagandasına maruz kalmış temsilciler konumundadırlar. II. Sahakın iyi niyetle yaptığı açıklamalarındaki bazı hususlar, Türkiyeye bu denli olumsuz yaklaşıma şartlanmış gazeteciler tarafından çok farklı algılanmaya, yanlış yerlere çekilmeye ve Ermenistan kamuoyuna yanlış yansıtılma riskini taşımaktadır. II. Sahak gibi tecrübeli bir kamu görevlisinin, Ermenistandan gelen gazetecilerle dış politika çıkarımları olacak hassas konularda söyleşi yapmaktan kaçınması herhalde daha uygun olurdu.

Sonuç olarak, İstanbul Ermeni Patriği II. Sahak Maşalyan göreve ilk başladığındaki dengeli

çizgisini yitirmeye başladığını ortaya koyan bir tablo çizmektedir. Gelecekte kendisinin sahip olduğu önemli konumun bilincinde daha dikkatli davranacağı umuduyla, şu anda temkinli ancak kararlılıkla devam eden Türkiye-Ermenistan normalleşme sürecinin iki taraf için de olumlu bir şekilde sonuçlanmasını diliyoruz.

**Resim: Kumkapı Meryem Ana Patriklik Kilisesi ziyareti sırasında Ermenistan Başbakanı Nikol Paşinyan (solda), İstanbul Ermeni Patriği II. Sahak Maşalyan (sağda)*

[1] Mehmet Oğuzhan Tulun, 2019 İstanbul Ermeni Patriği Seçimi, *Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM)*, Analiz No: 2019/36, 18 Aralık 2019, <https://avim.org.tr/tr/Analiz/2019-ISTANBUL-ERMENI-PATRIGI-SECIMI>

[2] Örnek olarak bakınız: Sahag II visits Armenia for Supreme Spiritual Council meeting, *ArmenPress*, March 8, 2025, <https://armenpress.am/en/article/1213904>

[3] Paşinyan-II. Karekin tartışmasına güncel bir örnek: Paşinyan'ın Katolikos II. Karekin hakkındaki iddialarına Yüksek Ruhani Konsey yanıt verdi, *Agos*, 2 Haziran 2025, <https://www.agos.com.tr/tr/yazi/33788/pasinyan-in-katolikos-ii-karekin-hakkindaki-iddialarina-yukse-ruhani-konse-yanit-verdi>

[4] Lia Avagyan, All four pontifical sees of Armenian Church voice concern over government pressure, *CivilNet*, June 30, 2025, <https://www.civilnet.am/en/news/960627/all-four-pontifical-sees-of-armenian-church-voice-concern-over-government-pressure/>

[5] Vartan Estukyan, Paşinyan Ermeni toplumuyla buluştu, Patrikhane dersi ekti, *Agos*, 24 Haziran 2025, <https://www.agos.com.tr/tr/yazi/34005/pasinyan-ermeni-toplumuyla-bulustu-patrikhane-dersi-ekti> ; Yetvart Danzikyan ve İşhan Erdinç, Patrik Maşalyan: Başbakan Paşinyan'a sessiz protestomuzu gösterdik, *Agos*, 3 Temmuz 2025, <https://www.agos.com.tr/tr/yazi/34099/patrik-masalyan-basbakan-pasinyan-a-sessiz-protestomuzu-gosterdik>

[6] Araks Kasyan, Patrik Maşalyan: Türkiye ile Ermenistan arasındaki ilişkilerde iyimser olmak için birçok neden var, *ArmenPress*, 14 Ekim 2025, <https://armenpress.am/tr/article/1232012> ; Siranush Ghazanchyan, Turkish-Armenian community supports normalization with Armenia, Patriarch Sahak II says, *Public Radio of Armenia*, October 14, 2025, <https://en.armradio.am/2025/10/14/turkish-armenian-community-supports-normalization-with-armenia-patriarch-sahak-ii-says/>

Yazar Hakkında :

Atıfta bulunmak için: AVİM, . 2026. "TÜRKİYE-ERMENİSTAN NORMALLEŞME SÜRECİ VE İSTANBUL ERMENİ PATRİKHANESİ." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Yorum No.2025 / 92. Ekim 23. Erişim Nisan 15, 2026. <https://www.avim.org.tr/public/index.php/tr/Yorum/TURKIYE-ERMENISTAN-NORMALLESME-SURECI-VE-ISTANBUL-ERMENI-PATRIKHANESI>

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE

Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax:** +90 (312) 438 50 26

 @avimorgtr

 <https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi>

E-Posta: info@avim.org.tr

<http://avim.org.tr>

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır